

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 210 sahifa,
13-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Alohida ehtiyojga muhtoj bolalarga matematika darslarida integratsion yondashuvni amalga oshirish	10
Mamadjanova Ma'muraxon Kadirjanovna	
O'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari.....	13
Boltayeva Go'zal Komilovna	
Inkluziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini aniqlash metodologiyasi	21
D. Sh. Jo'rayeva, J. A. Jovliyev	
Bolalarda leksik-grammatik nutq kamchiliklarini bartaraf etishda kontekstli texnologiyalardan foydalanish	25
Abdullayeva Yoqutjon Qalandar qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	30
Abduvaliyeva Sabina Kurbonali qizi	
O'g'il bolalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	35
Aripov Shokirjon Olimovich, Raxmatillayeva Sug'diyona Muhammadjon qizi	
Pedagogik intuitsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalar	39
Axmedov Jaloliddin Oribovich	
The Impact of AI-Generated English Learning Materials Based on Uzbek Rural Life on the Learning Motivation of Rural Students.....	42
Baxramova Malika Muzaffarovna	
Raqamli kutubxonalarda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish texnologiyalari va imkoniyatlari	47
Choriyeva Zarina Anvarbek qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida orfografik savodxonlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari ...	50
D. Teshaboyev, M. Sotvoldiyeva	
Oliy ta'limda tblt metodik modeli asosida baholash tizimini takomillashtirish	53
Djurayeva Nargiza Kudratillayevna	
Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik etikaning rivojida xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	59
Dushayeva Nazokat Sharofiddinovna	
Uilyam Shekspir tragediyalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni.....	62
Ergasheva Mehriyona	
Qizlarning oilaviy kompetensiyasi uchun ijodiy pedagogika: Koreya dizayn ta'limi modelini O'zbekiston kontekstiga moslash.....	65
G'ayratova Mohidil Zafar qizi	
Jismoniy tarbiya darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda umumrivojlantiruvchi mashqlardan foydalanish metodikasi	69
Maksetova Nurjamal Kuatovna	
Integrativ ta'lim muhitida bo'lajak surdopedagoglarning metodik kompetensiyalarini shakllantirish	72
Malikova Xurshida Ikramovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarda ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklari va ularni bartaraf etishda lopedik usullar.....	75
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Talabalarga an'anaviy xonandalik ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari.....	78
Muxammadova Ozoda Muzrabovna	
Hayotiy sifat tushunchasini psixologik mazmuni.....	82
N. G. Pulatova	
Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning kompleks yondashuvlari	85
Nazarova Dildora Asatovna, Abdurashidova Feruza Qaxramonovna	
Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchining ko'p qirrali pedagogik faoliyati va uning nazariy asoslari	89
Nazarova Dildora Asatovna, Axmedova Aziza Temurovna	

Xo'ja ahmad Yassaviy e'tiqod tarbiyasi haqida.....	93
<i>Norova Sevara Uyg'un qizi</i>	
Matritsa va uning determinanti mavzusini o'qitish orqali bo'lajak iqtisodchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish texnologiyalari.....	97
<i>Nuriddinov Jalolxon Tursunboy o'g'li, Otaboyev Muxsinjon Muqimjonovich</i>	
Odam anatomiyasi darslarida interfaol va multimedia vositalaridan foydalanish yo'llari.....	104
<i>Nurmatov Norqobil Jo'rayevich, Qo'chqorova Moxira Dilmurod qizi, Boxodirova Nilufar Ikrom qizi</i>	
AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari va bugungi kundagi rivojlanishi.....	110
<i>Orishev Jamshid Bahodirovich</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda xorijiy ta'limi tajribalari.....	116
<i>Pardayeva Gulbahor Jalg'ashovna</i>	
Kreativ ta'lim texnologiyalarining pedagogik mohiyati.....	119
<i>Sariboyev Nurali Abdunazarovich</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy pedagogik tizimdagi o'rni.....	122
<i>Siddiqov Azamat Muhammadjon o'g'li</i>	
Konstruktiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	126
<i>Sobirova Sarvinoz Quvondiqovna</i>	
Criteria of Scientific Activity Implementation of Physical Culture Education Students.....	133
<i>Sapayev Ruzmat Radjapovich</i>	
O'smir yoshdagi o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	136
<i>Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi</i>	
PIRLS tadqiqotida so'rovnomalarning qamrov doirasida maktab muhiti.....	141
<i>To'qliyeva Matluba Boqiyevna</i>	
Onlayn til o'rganish platformalarining esl o'quvchilarining og'zaki nutq ishonchi (speaking confidence) ga ta'siri.....	146
<i>Tojiboyeva Shohistaxon, Omonova Nargiza</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati.....	151
<i>Toshpo'latova Sevinch O'ral qizi</i>	
Maktab o'quvchilarining jismoniy sifatlarini tarbiyalashning samarali uslublari.....	155
<i>Turdiyev Azam Xasanovich</i>	
O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimini tatbiq etish imkoniyatlari.....	158
<i>Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	163
<i>Umirzoqova Surayyo Xudoyberdiyevna</i>	
Talabalarda perspektiv tasvir bajarishga oid ko'nikmani shakllantirishda CAD dasturlaridan amaliy foydalanish imkoniyatlari.....	165
<i>Valiyev A'zamjon Nematovich, Toxirov Sardorbek Muzaffar o'g'li</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan usullar va vositalar.....	173
<i>Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	176
<i>Xudoyberdiyeva Dildora Nazarjon qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Duduqlanishga ega bolalar nutqini rivojlantirishda kompleks korreksion ishlar tizimi.....	179
<i>Xusanova Nozimaxon Zuxriddin qizi</i>	
Sirdaryo viloyatida tabiat va mehnat jarayonlarining tasviriy san'at orqali estetik va ekologik ifodasi.....	182
<i>Yorlaqova Malika Ahmad qizi</i>	
The Relevance of Artificial Intelligence in Teaching the English Language.....	186
<i>Yusupova Gulnoza Mirzoyevna</i>	
Umumta'lim maktabida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatiladigan nutq xususiyatlari.....	189
<i>Zairova Nigora</i>	

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari	193
<i>Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna</i>	
Педагогические технологии совершенствования физических качеств как основы здорового образа жизни	197
<i>Журабаев Абдукарим Маматкулович</i>	
Формирование духовно-нравственной компетентности будущих учителей как педагогическая проблема	200
<i>Зокиржонova Ф. Р., Рихситиллаева Д. Р., Меликузиева Ш. А.</i>	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	203
<i>Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович</i>	
Talaba yoshlarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar	205
<i>Xojametov Ajiniyaz Andriyanovich</i>	
Методика формирования познавательных интересов у младших школьников в процессе выполнения творческих заданий на уроках русского языка	207
<i>Юлдашева Тахмина Бону Гайратовна</i>	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARDA KO'P UCHRAYDIGAN TOVUSH TALAFFUZI KAMCHILIKLARI VA ULARNI BARTARAF ETISHDA LOPEDIK USULLAR

Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida keng tarqalgan tovush talaffuzi kamchiliklari, ularning yuzaga kelish sabablari hamda ushbu nutq nuqsonlarini bartaraf etishda qo'llaniladigan logopedik usullar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida dislaliya, dizartriya kabi nutq buzilishlari hamda ularning psixologik va pedagogik omillari yoritilgan. Shuningdek, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni shakllantirishda artikulyatsion mashqlar, fonematik eshituvni rivojlantirish metodlari hamda zamonaviy logopedik texnologiyalarning samaradorligi ko'rsatib berilgan. Maqola natijalari boshlang'ich ta'lim tizimida nutqni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, nutq buzilishlari, tovush talaffuzi, dislaliya, dizartriya, logopediya, artikulyatsion mashqlar, fonematik eshituv, nutqni rivojlantirish, korreksion ishlar, pedagogik yondashuv, logopedik metodlar.

Abstract: This article analyzes common pronunciation disorders among primary school students, their causes, and speech therapy methods used for their correction. The study examines speech disorders such as dyslalia and dysarthria, as well as their psychological and pedagogical factors. In addition, the effectiveness of articulation exercises, methods for developing phonemic hearing, and modern speech therapy technologies in forming correct pronunciation is demonstrated. The findings of the article are significant for developing practical recommendations aimed at improving speech development in primary education.

Key words: primary education, speech disorders, pronunciation, dyslalia, dysarthria, speech therapy, articulation exercises, phonemic hearing, speech development, corrective work, pedagogical approach, speech therapy methods.

Аннотация: В данной статье анализируются распространённые среди учащихся начальных классов нарушения звукопроизношения, причины их возникновения, а также логопедические методы, применяемые для коррекции данных речевых дефектов. В ходе исследования освещаются такие нарушения речи, как дислалия и дизартрия, а также их психологические и педагогические факторы. Кроме того, показана эффективность артикуляционных упражнений, методов развития фонематического слуха, а также современных логопедических технологий в формировании правильного звукопроизношения. Результаты статьи имеют важное значение для разработки практических рекомендаций, направленных на развитие речи в системе начального образования.

Ключевые слова: начальное образование, нарушения речи, звукопроизношение, дислалия, дизартрия, логопедия, артикуляционные упражнения, фонематический слух, развитие речи, коррекционная работа, педагогический подход, логопедические методы.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq rivoji alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan ushbu davrda bolaning og'zaki va yozma nutqi shakllanadi, uning tafakkuri, muloqot ko'nikmalari hamda ijtimoiy moslashuvi rivojlanadi. Nutq – bu nafaqat aloqa vositasi, balki shaxsning intellektual va psixologik rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Shu bois boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq kamchiliklarini o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish pedagogika hamda logopediya sohasining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida tovush talaffuzi bilan bog'liq kamchiliklar keng tarqalgan bo'lib, ular asosan ayrim tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish, tushirib qoldirish, almashtirish yoki buzib aytish shaklida namoyon bo'ladi. Bunday nutq nuqsonlari o'quvchilarning o'qish va yozish ko'nikmalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ular orasida disleksiya va disgrafiya kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Natijada bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi pasayadi, ijtimoiy faolligi susayadi hamda ta'lim jarayonida qiyinchiliklarga duch keladi. Tovush talaffuzi kamchiliklarining kelib chiqish sabablari turlicha bo'lib, ular biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan uzviy bog'liq. Jumladan, artikulyatsion apparatning yetarlicha rivojlanmaganligi, fonematik eshituvning sustligi, nutqiy muhitning yetishmasligi, kattalar nutqiga taqlid qilishdagi xatolar, shuningdek, markaziy asab tizimidagi ayrim buzilishlar ushbu kamchiliklarning asosiy sabablaridan hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan nutq nuqsonlarini o'rganish va ularni bartaraf etish kompleks yondashuvni talab etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Logopediya fanida tovush talaffuzi kamchiliklarini bartaraf etishga qaratilgan turli samarali usul va metodlar ishlab chiqilgan. Xususan, artikulyatsion gimnastika, nafas mashqlari, fonematik eshituvni rivojlantirish, didaktik o'yinlar, ko'rgazmali vositalardan foydalanish hamda individual va guruhli mashg'ulotlar orqali nutqni korreksiyalash muhim natijalar beradi. So'nggi yillarda esa zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish logopedik ishlarning samaradorligini yanada oshirmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklarini aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish hamda ushbu muammolarni bartaraf etishda qo'llaniladigan samarali logopedik usullarni yoritishdan iborat. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida nutqni rivojlantirish va korreksiyalash ishlarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq buzilishlari orasida eng ko'p uchraydigan tovush talaffuzi bilan bog'liq kamchiliklar hisoblanadi. Ushbu kamchiliklar logopediya fanida turli ko'rinishlarda tasniflanadi va ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega.

Eng keng tarqalgan nutq buzilishlaridan biri dislaliya bo'lib, bunda bola tovushlarni noto'g'ri talaffuz qiladi, almashtiradi yoki tushirib qoldiradi. Masalan, "r" tovushini "y" yoki "l" bilan almashtirish, "s" o'rniga "sh" ishlatish holatlari tez-tez uchraydi. Dislaliya ko'pincha artikulyatsion apparatning yetarli darajada rivojlanmaganligi yoki noto'g'ri nutqiy muhit ta'sirida yuzaga keladi. Yana bir muhim nutq buzilishi dizartriya bo'lib, bu holatda nutq apparati mushaklarining yetarlicha ishlamasligi sababli tovushlar noaniq, buzib talaffuz qilinadi. Dizartriya ko'proq markaziy asab tizimidagi muammolar bilan bog'liq bo'lib, u kompleks logopedik yondashuvni talab qiladi. Shuningdek, fonematik eshituvning yetarlicha rivojlanmaganligi ham tovushlarni farqlashda qiyinchilik tug'diradi. Bu esa o'quvchining tovushlarni noto'g'ri idrok etishiga va natijada noto'g'ri talaffuz qilishiga olib keladi. Bunday holatlar keyinchalik yozma nutqda ham xatolarni keltirib chiqaradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tovush talaffuzi kamchiliklari ko'p omillar ta'sirida yuzaga keladi. Ularni shartli ravishda bir necha guruhlariga ajratish mumkin:

- biologik omillar – artikulyatsion apparat (til, lab, tanglay) tuzilishidagi nuqsonlar, eshitish qobiliyatining pasayishi, markaziy asab tizimidagi buzilishlar bilan bog'liq;
- psixologik omillar – bolaning emotsional holati, o'ziga ishonch darajasi, nutqiy faolligi va motivatsiyasi bilan bog'liq, masalan, tortinchoq yoki kamgap bolalarda nutq kamchiliklari ko'proq saqlanib qoladi;
- ijtimoiy-pedagogik omillar – oiladagi nutq muhiti, ota-onalarning nutqi, bolaning nutqiy rivojiga yetarlicha e'tibor berilmasligi bilan izohlanadi, ba'zi hollarda kattalarning bola nutqiga "erkalab" noto'g'ri talaffuz bilan murojaat qilishi ham kamchiliklarning mustahkamlanishiga olib keladi.

Shu sababli tovush talaffuzi kamchiliklarini bartaraf etishda faqatgina logopedik mashg'ulotlar emas, balki kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega. Nutq kamchiliklarini samarali bartaraf etish uchun, avvalo, ularni to'g'ri aniqlash va baholash zarur.

Diagnostika jarayonida quyidagi jihatlarga e'tibor qaratiladi: tovushlarning to'g'ri yoki noto'g'ri talaffuz qilinishi, fonematik eshituv darajasi, artikulyatsion apparatning harakatchanligi, nutqning umumiy rivojlanish darajasi. Logopedlar maxsus testlar, kuzatuvlar va suhbatlar orqali bolaning nutqiy holatini tahlil qiladi. Shu asosda individual korreksion dastur ishlab chiqiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tovush talaffuzi kamchiliklarini bartaraf etishda logopediya fanida turli samarali usullar qo'llaniladi. Ushbu usullar tizimli va bosqichma-bosqich tarzda amalga oshiriladi:

- artikulyatsion mashqlar – nutq apparatini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar bo'lib, til, lab va jag' mushaklarini mustahkamlaydi, masalan, tilni yuqoriga ko'tarish, lablarni cho'zish, aylantirish kabi mashqlar tovushlarni to'g'ri shakllantirishga yordam beradi;

- nafas mashqlari – to'g'ri nafas olish va chiqarishni o'rgatish orqali nutqning ravonligini ta'minlaydi, bu ayniqsa nutqi sust yoki uzilib-uzilib chiqadigan bolalar uchun muhimdir;
- fonematik eshituvni rivojlantirish – tovushlarni farqlash qobiliyatini oshirish uchun maxsus o'yinlar va mashqlar qo'llaniladi, masalan, o'xshash tovushlarni ajratish, eshitilgan so'zni aniqlash kabi topshiriqlar samarali hisoblanadi;
- didaktik o'yinlar – o'quvchilarning qiziqishini oshirish va faol ishtirokini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi, o'yin orqali o'rganish bolalarda nutqni rivojlantirishni osonlashtiradi;
- ko'rgazmali vositalar va texnologiyalar – rasmlar, kartochkalar, multimedia vositalari orqali tovushlarni o'rgatish samaradorligini oshiradi, zamonaviy texnologiyalar, jumladan, interaktiv dasturlar va mobil ilovalar logopedik ishlarni yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Tovush talaffuzi kamchiliklarini bartaraf etishda individual va guruhli mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining nutqiy xususiyatlarini inobatga olgan holda mashg'ulotlar rejalashtiriladi. Mashg'ulotlar muntazam, tizimli va bosqichma-bosqich olib borilishi lozim. Shuningdek, ota-onalar bilan hamkorlik qilish, uy sharoitida mashqlarni davom ettirish tavsiya etiladi. Bu esa natijadorlikni sezilarli darajada oshiradi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, erta boshlangan logopedik yordam nutq kamchiliklarini tez va samarali bartaraf etishga imkon yaratadi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim bosqichidayoq nutq buzilishlariga alohida e'tibor qaratish zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tovush talaffuzi kamchiliklari ta'lim jarayonining muhim muammolaridan biri bo'lib, u nafaqat nutq rivojiga, balki bolaning umumiy intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'rganilgan ma'lumotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, dislaliya, dizartriya hamda fonematik eshituvning yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi holatlar boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida eng ko'p uchraydigan nutqiy kamchiliklar hisoblanadi. Tovush talaffuzi buzilishlarining yuzaga kelishiga biologik, psixologik va ijtimoiy omillar kompleks ravishda ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ularni bartaraf etishda faqat bitta yo'nalishdagi emas, balki kompleks logopedik-pedagogik yondashuv zarur hisoblanadi. Nutq apparatini rivojlantirishga qaratilgan artikulyatsion mashqlar, nafas mashqlari, fonematik eshituvni rivojlantirish usullari hamda didaktik o'yinlardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega ekanligi amaliyotda o'z tasdig'ini topgan.

Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish logopedik jarayonni yanada qiziqarli, samarali va individual yondashuvga asoslangan holda tashkil etishga imkon beradi. Bu esa o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish va ularning tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini tezroq shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, logopedik ishlarni erta bosqichda boshlash, muntazam va tizimli ravishda olib borish hamda ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish nutq kamchiliklarini samarali bartaraf etishda muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim davrida to'g'ri tashkil etilgan korreksion ishlar keyingi o'quv faoliyatida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan o'qish va yozishdagi qiyinchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tovush talaffuzi kamchiliklarini bartaraf etish nafaqat logopedning, balki o'qituvchi, ota-ona va psixologlarning hamkorlikdagi faoliyatini talab etadi. Bunday integratsiyalashgan yondashuv bolalarning to'liq nutqiy rivojlanishini ta'minlashda eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Лалаева Р. И. Логопедия. – Москва: ВЛАДОС, 2012.
2. Филичева Т. Б., Чиркина Г. В. Коррекция нарушений речи. – Москва: Просвещение, 2010.
3. Волкова Л. С. Логопедия. – Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2013.
4. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. – Москва, 2008.
5. Seliverstov V. I. Logopedik ish asoslari. – Toshkent, 2016.
6. Karimova M. S. Bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
7. Hasanov A. A. Maxsus pedagogika va logopediya asoslari. – Toshkent, 2020.
8. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2021.
9. Yusupova D. R. Nutq nuqsonlarini korreksiyalash metodikasi. – Toshkent, 2018.
10. Qodirova F. R. Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalar nutqini rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
11. Жукова Н. С. Логопедия для дошкольников. – Москва: Эксмо, 2011.
12. Садовникова И. Н. Дислалия и её коррекция. – Москва, 2009.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.